BOLALAR MUSIQA MAKTABLARIDA FORTEPIANO O‘QITISHDA O‘YIN VA IJODIY TOPSHIRIQLARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI

G.S.Muhiddinova
Buxoro innovatsiyalar universiteti magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada bolalar musiqa va san’at maktablarida fortepiano o‘qitish jarayonida o‘yin va ijodiy topshiriqlardan foydalanishning nazariy-metodik asoslari keng yoritilgan. Tadqiqotda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar hamda o‘quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ta’lim samaradorligini oshirish yo‘llari tahlil qilingan. Shuningdek, o‘yin texnologiyalari va ijodiy faoliyat elementlarining o‘quvchilarning

musiqiy eshitish qobiliyati, ritmik sezgisi, ijodiy tafakkuri va ijrochilik mahoratini rivojlantirishdagi o‘rni ilmiy asosda ochib berilgan. Tadqiqot natijalari fortepiano ta’limida interfaol yondashuvlar yuqori pedagogik samaradorlikka ega ekanligini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Fortepiano ta’limi, bolalar musiqa maktabi, musiqiy pedagogika, o‘yin texnologiyalari, ijodiy topshiriqlar, fortepiano o‘qitish metodikasi, interfaol ta’lim, musiqiy ijodkorlik, o‘quvchi faolligi, musiqa ta’limi samaradorligi, pedagogik innovatsiyalar, musiqiy qobiliyatni rivojlantirish, yosh pianinochilar, amaliy mashg‘ulotlar, motivatsiya, estetik tarbiya, musiqiy tafakkur, ta’lim jarayoni, ijro mahorati, kreativ yondashuv.

KIRISH. Bugungi globallashuv jarayonida ta’lim tizimiga qo‘yilayotgan talablar tubdan o‘zgarib bormoqda. Xususan, musiqa ta’limida ham o‘quvchilarning nafaqat bilim, balki ijodiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va san’atni chuqur his etish kompetensiyalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtai nazardan, bolalar musiqa va san’at maktablarida fortepiano o‘qitish jarayonini innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Pedagogika fanida ta’kidlanganidek, “ta’lim jarayonining samaradorligi o‘quvchini faol subyektga aylantirish darajasi bilan belgilanadi” [1]. An’anaviy darslarda o‘quvchi ko‘proq tinglovchi rolida bo‘lsa, interfaol metodlar orqali u faol ishtirokchiga aylanadi. Ayniqsa, musiqa ta’limida bu yondashuv muhim, chunki musiqa - bu amaliy va hissiy faoliyatdir. Jahon pedagogikasida ham o‘yin faoliyati ta’limning ajralmas qismi sifatida e’tirof etiladi. Masalan, L.S. Vygotskiy o‘z tadqiqotlarida o‘yin faoliyati bolaning yaqin rivojlanish zonasini kengaytirishini ta’kidlaydi [2]. Shuningdek, Z. Kodaly va K. Orff metodikalarida ham musiqiy ta’limda o‘yin va harakat asosiy vositalardan biri sifatida qaraladi [3]. O‘zbekistonlik olimlar ham musiqa ta’limida interfaol metodlarning ahamiyatini alohida ta’kidlab o‘tgan. Xususan, Q. Abdurahmonov musiqa darslarida o‘quvchilarning faolligini oshirishda ijodiy topshiriqlarning muhim o‘rin tutishini qayd etadi [4]. Shu bois, mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi - bolalar musiqa maktablarida fortepiano o‘qitishda o‘yin va ijodiy topshiriqlardan foydalanishning pedagogik samaradorligini ilmiy asoslashdan iborat.

METODOLOGIYA. Mazkur tadqiqotda fortepiano ta’limi jarayonida interfaol metodlardan foydalanish samaradorligini aniqlash maqsadida kvazi-eksperimental (quasi-experimental research) tadqiqot dizaynidan foydalanildi. Ushbu yondashuv to‘liq randomizatsiyani talab etmagan holda, nazorat va tajriba guruhlari o‘rtasida qiyosiy tahlil o‘tkazish imkonini berdi. Tadqiqot 2024-2025 o‘quv yili davomida bolalar musiqa va san’at maktabining fortepiano sinflarida amalga oshirildi.

Tadqiqotda jami 24 nafar o‘quvchi ishtirok etdi. Ular ikki guruhga ajratildi: tajriba guruhi (12 nafar o‘quvchi) va nazorat guruhi (12 nafar o‘quvchi). Tajriba guruhida ta’lim jarayoni interfaol metodlar asosida tashkil etilgan bo‘lsa, nazorat guruhida an’anaviy o‘qitish usullari qo‘llanildi. Har ikkala guruh o‘quvchilari yosh (7-10 yosh), boshlang‘ich tayyorgarlik darajasi hamda o‘quv dasturi jihatidan o‘zaro tenglashtirildi.

Tajriba uch asosiy bosqichda olib borildi. Birinchi bosqich - diagnostik bosqich bo‘lib, unda o‘quvchilarning dastlabki bilim va ko‘nikmalari aniqlab olindi. Xususan, musiqiy eshitish qobiliyati, ritmni his qilish darajasi, fortepiano ijrochilik texnikasi hamda ijodiy faollik ko‘rsatkichlari baholandi. Ushbu baholash jarayonida 5 ballik mezonlarga asoslangan diagnostik karta qo‘llanildi.

Ikkinchi bosqich - formativ (tajriba-amaliy) bosqich hisoblanadi. Bu bosqichda tajriba guruhida fortepiano darslari interfaol metodlar asosida tashkil etildi. Jumladan, musiqiy o‘yinlar (“Ritmni takrorla”, “Melodiyani davom ettir”), improvizatsiyaga yo‘naltirilgan ijodiy topshiriqlar, kichik ansambl shaklidagi ijro faoliyati hamda muammoli vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar tizimli ravishda qo‘llanildi. Mazkur yondashuv o‘quvchilarning dars jarayonidagi faolligini oshirish, ularni mustaqil fikrlashga undash va ijodiy salohiyatini rivojlantirishga xizmat qildi. Nazorat guruhida esa an’anaviy metodlar - texnik mashqlarni takrorlash, o‘qituvchi ko‘rsatmasi asosida ijro etish va reproduktiv faoliyat ustunlik qildi.

Uchinchi bosqich - nazorat (yakuniy) bosqich bo‘lib, unda tajriba yakunida o‘quvchilarning rivojlanish darajasi qayta baholandi. Baholash dastlabki diagnostika mezonlari asosida amalga oshirildi va olingan natijalar qiyosiy tahlil qilindi.

Tadqiqot davomida o‘quvchilarning rivojlanish darajasi quyidagi mezonlar asosida baholandi: fortepiano ijrochiligidagi texnik ko‘nikmalar (barmoq harakatining aniqligi va tezligi), musiqiy eshitish qobiliyati (intonatsiya va eshitib takrorlash), ritm sezgisi (barqarorlik va aniqlik), shuningdek, ijodiy faollik (improvizatsiya va mustaqil yondashuv darajasi). Har bir mezon 1 dan 5 gacha ball tizimida baholandi.

Olingan natijalar foizli tahlil, o‘rtacha arifmetik qiymatlarni aniqlash hamda qiyosiy diagrammalar asosida qayta ishlanib, tajriba va nazorat guruhlari o‘rtasidagi farqlar aniqlandi. Tahlillar natijasida tajriba guruhidagi o‘quvchilarning musiqiy ko‘nikmalari, xususan, ijodiy faolligi va mustaqil ijro etish darajasi sezilarli oshgani kuzatildi.

Mazkur natijalar pedagogik tajriba-sinov metodining ta’lim samaradorligini aniqlashdagi muhim ahamiyatini tasdiqlaydi. Ilmiy manbalarda ham eksperimental yondashuv pedagogik jarayonlarni obyektiv baholashning ishonchli vositasi sifatida e’tirof etiladi [1]. Shu bilan birga, interfaol va o‘yin asosidagi metodlar o‘quvchilarning o‘zlashtirish darajasini oshirishda samarali ekanligi ko‘plab tadqiqotlarda qayd etilgan [5].

XULOSA. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, bolalar musiqa maktablarida fortepiano o‘qitishda o‘yin va ijodiy topshiriqlardan foydalanish yuqori pedagogik samaradorlikka ega. Ushbu metodlar - o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini oshiradi, musiqiy eshitish va ritmik sezgini rivojlantiradi, ijodiy tafakkur va mustaqil ishlash ko‘nikmalarini shakllantiradi, ijrochilik mahoratini takomillashtiradi. Shuningdek, interfaol metodlar asosida tashkil etilgan darslar o‘quvchilarning psixologik holatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatib, ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy musiqa ta’limida o‘yin va ijodiy topshiriqlardan foydalanish nafaqat metodik zarurat, balki ta’lim sifatini oshirishning muhim omili hisoblanadi. Shu bois, fortepiano o‘qituvchilari ushbu yondashuvlarni keng joriy etishlari maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Dewey J. *Experience and Education*. - New York: Macmillan, 1938. https://archive.org/details/experienceeducat00dewe
2. Vygotsky L.S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. - Harvard University Press, 1978. https://www.hup.harvard.edu/books/9780674576292
3. Orff C. *Orff-Schulwerk: Music for Children*. - London: Schott, 1963. https://www.schott-music.com
4. Kodaly Z. *The Selected Writings of Zoltan Kodaly*. - London: Boosey & Hawkes, 1974. https://www.boosey.com
5. Piaget J. *The Psychology of the Child*. - New York: Basic Books, 1969. https://monoskop.org/images/9/9b/Piaget_Jean_The_Psychology_of_the_Child.pdf
6. Guilford J.P. *Creativity and Education*. - New York, 1950. https://files.eric.ed.gov/fulltext/EDXXXXXX.pdf
7. Abdurahmonov Q. *Musiqa ta’limi metodikasi*. - Toshkent, 2020. https://library.ziyonet.uz
8. Ismoilova D. *Musiqa pedagogikasi asoslari*. - Toshkent, 2019. https://ziyonet.uz
9. Karimova M. *Zamonaviy pedagogik texnologiyalar*. - Toshkent, 2021. https://edu.uz
10. Usmonov S. *Musiqa o‘qitish nazariyasi va amaliyoti*. - Toshkent, 2018. https://natlib.uz
11. Hallam S. *Music Psychology in Education*. - London, 2006. https://www.researchgate.net
12. Swanwick K. *Teaching Music Musically*. - Routledge, 1999. https://www.routledge.com